

om de underprivilegerades situation i vårt land. Kultursociologiska undersökningar visar att kulturella aktiviteter har ett starkt samband med utbildning, socialgrupp och inkomstnivå. Det traditionella kulturutbudet når endast en liten socialt avgränsad grupp.

Föreningen ser det som synnerligen viktigt att den framtida kulturpolitiska verksamheten inriktas mot just dessa eftersatta grupper.

## 1973 års studiedagar i Piteå

Föreningens årskonferens kommer att hållas i Piteå den 30 augusti—1 september. Preliminärt program har utarbetats.

*Första dagen* förutsätts ge en nulägesorientering om socialutredningen. Vidare en presentation av de då avslutade betänkandena från servicekommittén och fosterbarnsutredningen samt en redogörelse för den del av U 68 som rör den sociala utbildningen.

*Andra dagen* kommer tre kommunanknutna projekt med praktisk betydelse att presenteras; ett organisatoriskt, ett administrativt och ett metodprojekt.

*Tredje dagen* arrangeras ut-

flykter till Arjeplog (ciceron dr Wallqvist) och Arvidsjaur.

Vi tror det är angeläget att redan nu söka förbehålla de här dagarna åt Piteå.

— — —

För övrigt väntas det skriftliga resultatet från Ronnebykonferensen 1972 om "Social idébank" föreligga i bokform vid månadsskiftet maj/juni. (Se särskild beställningsedel). Eftersom de flesta projekten kan sägas ha stort intresse då det gäller att utveckla den kommunala socialvården förutsätts att föreningens medlemmar medverkar till att boken får en omfattande spridning.

hemsamarit och ungefär var tredje önskar fotvård, redovisar *Socialnytt* 2/73.

Enkäten är den mest omfattande som hittills gjorts i landet och att den gjordes just i Uppsala är inte så konstigt. Uppsala är landets fjärde kommun befolkningsmässigt och har en ovanligt hög andel pensionärer, närmare bestämt 18 000. Enkäten har utförts av fyra arbetslösa akademiker med lämplig utbildning på uppdrag av socialförvaltningen. Inofficiellt går den under arbetsnamnet ALBERT, det betyder i klartext: "akuta och latenta behov efter regional testundersökning".

Syftet med enkäten har varit att upptäcka pensionärernas akuta behov av social service, samt att sprida information om den service som finns och att få underlag för långsiktig planering av den sociala verksamheten.

Sammanlagt fick 11 181 personer frågeformulär, 623 av dessa föll bort av olika anledningar och enkäten omfattade alltså 10 558

personer. Svarsfrekvensen blev så överraskande hög att socialkommunalrådet Gustav Persson menade:

— Hade vi anat att vi skulle få så många svar, skulle vi säkert ha passat på med fler frågor.

8 850 frågeformulär fick man tillbaka, det är så mycket som 83,9 procent.

För att snabbt kunna avhjälpa de mest akuta behoven gick projektledningen igenom svaren vartefter de kom in. Man räknar med att detta är första ledet i en direkt uppsökande verksamhet och att alla ålderspensionärer som vill ha besök ska kunna få det.

Enkätredovisningen innehåller en sammanfattning i klartext av de viktigaste resultaten:

De procentuellt största behoven gäller hjälp av hemsamarit och med fotvård.

Ungefär var åttonde pensionär har redan hjälp av hemsamarit.

Ungefär var åttonde har hjälp av släkt, grannar eller betald hjälp.

## I dagens frågor

Red: Sten Söderberg

### Viktig pensionärsundersökning

Socialförvaltningen i Uppsala kommun har nyligen slutfört en enkät bland sina pensionärer för att få fram behov och önskemål i olika servicefrågor. Enkätsvaren visar att de procentuellt största behoven gäller hjälp av hemsamarit och med fotvård. Ungefär var femte pensionär anser sig behöva

Efterfrågan på hemsamarit ökar med stigande ålder.

Ungefär var tredje pensionär får medicinsk vård och behandling.

Mer än varannan har hjärtfel, diabetes, yrsel eller andra sjukdomar och krämpor.

Ungefär var sjunde har något rörelsehinder.

Ungefär var sjunde önskar hjälp med anskaffande av något tekniskt hjälpmedel.

Ungefär var sjätte har svårigheter att ta sig till affärer, anhöriga osv.

Pensionärernas bostadsstandard är mycket god. Tre av fyra bor i egen lägenhet (hyres/insats). Två av tre bor i ett rum och kök/kökvrå eller två rum och kök/kökvrå.

Ungefär var femte som vill byta bostad önskar plats på pensions- eller ålderdomshem. Två av tre bor ensamma. Äldre pensionärer bor oftare ensamma än yngre.

## Vi vet inte hur hasch luktar!

— Ge oss praktiska råd! För oss är narkomanen en realitet, den finns på anstalterna, internerna kan det mesta om alla sorter. Men vi vet inte ens alltid hur haschrök luktar och hur olika tabletter ser ut — hur ska vi då kunna hålla narkotikan utanför anstalternas väggar?

Så uttrycktes informationsbehovet hos deltagarna i kriminalvårdsstyrelsens specialkurs i alkohol- och narkotikafrågor i februari för personal inom såväl slutet som öppen vård. Kursprogrammet hade gjorts upp av CAN i avsikt att ge deltagarna handlingsberedskap i konkreta situationer men också en fördjupad syn på missbrukets problematik, rapporterar tidskriften *Alkohol och Narkotika* 2/73.

Kursen pågick i fem intensiva dagar. Det fanns kursdeltagare som tyckte att de blev alltför fullpropade med teori utan praktisk tillämplighet. Men andra ansåg att det hädanefter skulle gå lättare att få igång en dialog mellan vårdare och interner.

— Det är så mycket känslor i det här med alkohol och narkotika, så det vore bra att i en och samma kurs kombinera ämnesområdet med utbildning i att leda gruppsamtal, sa *Lisa Örnmarker* från Växjö.

Man brukar hävda att kriminella personer ofta är alkoholmissbrukare. Om så är fallet, vilket förekom tidigast: alkoholmissbruket eller brottsligheten?

Knut Sveri hänvisade till undersökningar som visar att tex stöldbrott är vanligast hos 14-åringar. Det är troligt att de flesta pojkar begår brott som — om de varit över 18 år — skulle leda till straff. Men undersökningarna har också visat att det är ovanligt att samma pojke begår flera brott. Och det är, guskelov, ovanligt att de åker fast. Det är även ovanligt att de är alkoholpåverkade.

Man kan alltså slå fast att brottsligheten kommer före alkoholbruket, man "lär sig" dricka senare. Men det förekommer ofta kombinationer av alkohol och brott, det finns sålunda en stamtrupp alkoholiserade som vandrar ut och in på fängelserna. Att alkohol och våldsamhet kan höra ihop vet vi ju.

Däremot höll Knut Sveri för troligt att man överskattar narkotikans betydelse vid olika typer av brott, åtminstone begås mycket sällan brott under narkotikarus. I all synnerhet våldsbrott begås mycket sällan av narkotikapåverkade personer, eftersom narkotikan inte i allmänhet framkallar aggressivitet på alkoholens vis. Beroendet av narkotika skapar däremot brott, eftersom narkotika är dyrt. Numera kan upp emot 40 % av dem som häktas för grov stöld vara narkotikamissbrukare.

## Företagens hälsovård

Av de 90 företag med mer än 1 000 anställda som finns inom SAF:s område har så gott som samtliga etablerat den medicinska delen av företagshälsovården. Ett av företagen, som har den tekniska delen väl organiserad, har under två år förgäves sökt företagsläkare. Tre av de 90 har täckt in hälsovården till viss del. Det är alltså endast 4 procent av företag med över 1 000 anställda som saknar fullt utbyggd företagshälsovård, skriver Nils Masreliez i *Arbetsgivaren* 13/73.

Detta framgår av en undersökning som SAF nyligen gjort bland sina delägare med minst 500 anställda. Undersökningen har gjorts i samarbete med det kontakt- och samrådsorgan för frågor om företagshälsovårdens utveckling som inrättades 1971.

Undersökningen visar vidare att det inom SAF-området finns 236 läkare med heltidstjänst, 31 deltidstjänster med 20—29 tim/vecka samt 80 läkare vars sammanlagda tjänstgöringstid inom industrin utgör ca 675 tim/vecka.

Den av riksdagen våren 1971 antagna propositionen om företagshälsovård stipulerade en läkartilldelning om 45 per år som skulle erbjudas företagsläkarutbildning vid arbetsmedicinska avdelningen inom arbetarskyddsverket.

Dessutom avsåg man att från samhällets sjuk- och hälsovård biträda företagshälsovården med lika många läkartimmar som motsvarade den förstnämnda sektorn. Sammanlagt skulle alltså företagshälsovården kunna påräkna 90 läkare per år med utbildning inom företagshälsovård.

Den hittillsvarande utvecklingen har emellertid visat, att nytillskottet under tex 1972 utgjorde för den privata industrin 34 tjänster, varav sju hetidstjänster inom enskilda företag, 24 heltidstjänster inom företagshälsovårdscentraler, två deltidstjänster inom enskilda företag och en deltidstjänst inom företagshälsovårdscentral. Av de nyinrättade 34 tjänsterna har en besatts med finsk läkare som inflyttat till riket just för denna tjänst.

Någon samordning med den

offentliga sektorns företagshälsovård har icke ägt rum beträffande fördelning av antalet tjänster.

I överenskommelsen om företagshälsovård av 1967 betonades det angelägna i att företagshälsovården måtte utbyggas i den takt samhället ställer resurser till företagshälsovårdens förfogande, i första hand läkare med adekvat utbildning. Därvid betonades att man syftade till en företagshälsovård av hög standard och att man icke var betjänt av en utvecklingstakt som skulle kunna äventyra denna. I detta sammanhang kan nämnas att i en nyligen genomförd utredning har klarlagts att antalet läkare med specialistkompetens är procentuellt högre inom företagsläkarkåren jämfört med läkarkåren i sin helhet.

### Varning för hälsovård per "postorder"

Företagshälsovårdens målsättning att söka verka för en anpassning av arbetet till den enskildes förutsättningar kräver en teknisk och en medicinsk förebyggande verksamhet som bör utvecklas efter det enskilda företags särart och behov. Företagshälsovården bör därför formos i det enskilda företaget i samråd mellan företagsledning och de anställda.

Under senare år har företagen brevledes av läkarfirmor speciellt inom storstadsregionerna erbjudits sk hälsokontroller. Dessa bygger i allmänhet på omfattande frågeformulär kompletterade med en mångfald biologiska prov, vars verkliga nytta alltjämt framstår som mycket osäker.

Någon koppling till den undersöktes arbetssituation föreligger aldrig, varför verksamheten inte kan inrymmas under begreppet företagshälsovård.

Det må därför klart sägas ifrån att "postorderkontroll" av angivet slag inte kan ersätta modern företagshälsovård och skulle ev kunna försvara en sund utveckling på området.

### Specialkurs Buller

Vad är buller och vad kan man göra åt det? Det skall Arbetarskyddsnämnden lära ut i det nya kurspaketet "Specialkurs Buller" som nyligen presenterades.

Kursen vänder sig till alla på

företagen som arbetar med skyddsfrågor och vill öka kunskaperna om buller såväl tekniskt som medicinskt.

Det är en tio timmars kurs med både teori och praktikfall.

Man har utgått från två böcker med titeln "Buller", den ena av Gideon Gerhardsson, den andra av Erik Bolinder och Egon Magnusson.

I paketet ingår ett femtiotal stordiabilder, ljud- och bildband.

Bullet är ett av våra mest svår-bemästrade arbetsmiljöproblem. Bullerskadorna kommer inte in i yrkesskadestatistiken, men det är många som får sin hörsel förstörd i arbetet.

Så 750 000 människor utsätts på sin arbetsplats under kortare eller längre tid av dagen för skadligt buller, dvs buller med en ljudstyrka över 85 decibel.

Arbetarskyddsnämnden kommer under våren att presentera kurspaketet på nio informationskonferenser.

Vidare skall man starta utbildning av dem som skall leda utbildningen ute i företagen.

### Bakteriologen till Umeå?

De närmare förutsättningarna och formerna för en omlokalisering av statens bakteriologiska laboratorium (SBL) till Umeå skall utredas av fyra sakkunniga som tillkallats av socialministern (bemyndigande 16.2.1973).

Delegationen för lokalisering av statlig verksamhet har i sitt betänkande förordat att laboratoriet omlokaliseras till Umeå. Delegationen har framhållit att omlokaliseringen av en så stor och komplicerad institution som SBL kräver en omfattande planering och sannolikt får genomföras successivt under flera år.

Med hänsyn till de komplicerade förhållandena vid omlokalisering av SBL, bli kraven på att tillgodose den bakteriologiska och virologiska servicen i stockholmsområdet, att ordna en samverkan med landstingsorganen i mottagningsregionen samt att trygga en oavbruten verksamhet vid SBL, förordar delegationen att formerna för SBL:s omlokalisering ut-

reds genom särskilda sakkunniga.

Som sakkunniga har socialministern 1.3.1973 tillkallat med dr Göran Karlén, ordförande, landstingsrådet Nils Franklin, landstingsrådet Olov Lekberg och professor Holger Lundbäck. Expert respektive sekreterare åt de sakkunniga blir kanslirådet Ingemar Nygren och avdelningsdirektör Berndt Lindström.

Det här förefaller att vara en vanskelig idé. Dels svarar ju SBL ytterst för Sveriges epidemiologiska beredskap och dels — en liten detalj — har det visat sig viktigt att institutionen ligger nära en storflygplats.

### Sparande riskabelt för patienter

Stoppa alla s. k. besparingsåtgärder, som leder till försämrad hygien med ökade risker för patienter och personal. Sätt stopp för ökat utnyttjande av personalen som ett sätt att spara pengar. Detta och mycket annat kräver i ovanligt skarpa ordalag styrelsen för Svensk sjuksköterskeförenings avdelning i Uppsala, enligt ett reportage av Heng Österberg i Sv. D.

Avdelningen, vars ordf. är Birgitta Andersson, har sänt en protestskrivelse till direktionen för Akademiska sjukhuset, Uppsala läns landstings förvaltningsutskott, en rad riksorganisationer och massmedia.

De kräver vidare stopp för uppskjutande av nyinvesteringar som blir till men för sjukvårdsarbetet. Investeringarna blir inte billigare nästa år. De vill ha en klar analys av varför Akademiska sjukhuset hamnat i detta läge.

— De styrande, våra förtroendevalda med ekonomisk makt, måste inse att sjukvård och utbildning äger hög prioritet och anslå medel därefter. Annars ifrågasätts patientvårdens omfattning och kvalitet i dag och i morgon.

— Man minskar, säger sjuksköterskorna, antalet vård dagar till ett absolut minimum. 2,3 milj. tror man sig kunna spara om man minskar vårdtiden med 8 500 vård dagar.

Detta betyder att patienter som egentligen borde få stanna någon eller några dagar till på sjukhuset skickas hem på kortast möjliga tid, kanske utan ordnad hjälp i hemmet. Detta innebär en på motsvarande sätt ökad arbetsbörda för dem som arbetar inom öppna vården. Hur har lands- tingen tänkt kompensera denna ökade börda för distriktssköterskor?

Man ändrar på väntelistorna. Patienterna från Uppsala län får stå tillbaka för patienter från andra län, då dessas vårddagar bekostas av hemortslandstingen och blir en inkomst för C-lands- tingen!

Ökat arbetstempo för persona- len, pressat antal vårddagar och väntelister med kö efter läns- tillhörighet leder naturligtvis till klart försämrad vård och kontakt med patienterna.

Hygienen blir lidande på för- slag att använda samma arbets- kläder flera dagar i sträck. Vissa avdelningar får räkna med städ- ning endast varannan dag, vilket ger dålig hygien och vantrivsel.

## Barnmat och arterioskleros

I *Paediatricus*, Findus tidskrift för barnläkare nr 1/73, återges ett fö- redrag som professor Bertil Lind- quist, Barnmedicinska kliniken, Lund, höll vid Svenska Förening- ens för Näringslära möte i sam- band med Riksstämman i fjol. Det har titeln "Barnkostens sam- mansättning ur arteriosklerosföre- byggande synpunkt".

Professor Lindquist menar att preventiva koståtgärder bör sättas in redan under barnåldern. Han framhåller dock att man generellt sett har mycket goda erfarenhe- ter av nuvarande uppfödning- principer. Det finns därför inga skäl för en radikal ändring av spädbarnskostens sammansättning.

En mindre justering av fettsyra- sammansättningen i industritilla- gade modersmjölksersättningar och vällingar synes dock motive- rad. Förslaget innebär att halten laurin- och myristinsyra reduce- ras i största möjliga utsträckning och halten av linolsyra ökas till 6 kaloriprocent. Ändringen syftar till att hålla blodets kolesteroltalt

ner. Djurexperimentella studier bekräftar att laurin- och myristin- syra är kraftigt arteriosklerosfram- kallande om man använder dem som huvudsaklig fettkälla. Ökat dessa fettsyror förekommer i mindre mängd i modersmjölken finns det alltså anledning att re- ducera halten av dem till under modersmjölkenens nivå. Samtidigt bör mängden linolsyra höjas så att den motsvarar den halt man finner i modersmjölken från möd- rar som äter mat rik på fleromät- tat fett, d v s 6 kaloriprocent.

I samma nummer i *Paediatricus* skriver Findus forskningschef Ingmar Bosund och civilingenjör Märit Beckeman en artikel om de ändringar i fettsammansät- tningen i Findus barnmat, som un- der senare tid gjorts med hänsyn till de forskningsresultat som re- laterats av professor Lindquist.

Bosund och Beckeman redogör också för de tekniska och prak- tiska problem som det innebär för en livsmedelsindustri att genomföra en sådan omläggning. Bl a gäl- ler att få tag i råvaror som är ab- solut pålitliga både vad gäller till- gång och kvalitet.

## Hörselskadade behöver text i TV

Under en aprilvecka 1972 text- sattes i TV:s två kanaler 17 svens- ka program (program med svensk tal) av skiftande slag. I samarbete med Hörselfrämjandets Riksför- bund och Sveriges Dövas Riks- förbund gick Sveriges Radio ut med en enkät i anslutning till den stora och ovanliga satsningen på textade program. Ca 300 hörsel- skadade och 300 döva fick ett frå- geformulär på vilket svar skulle ges om de textade programmen, i vilken utsträckning man sett på dem, i vilken omfattning text- ningen underlättat mottagandet etc, redovisar *Auris* 2/73.

Undersökningen gick alltså ut på att få reda på hörselhandikapp- ades åsikt om texten som ett mer eller mindre nödvändigt kom- plement till TV-bilden. Enkäten och dess resultat — som avdel- ningen för publik- och program- forskning vid Sveriges Radio (PUB) utfört och nu redovisat — kommer att ligga till grund för bedömningen av fortsatt service till hörselskadade.

Det omfattande materialet — det kom in 290 svar från grup-

pen döva och 213 svar från grup- pen hörselskadade — har omsorgsfullt bearbetats av PUB och redovisas i en omfattande statis- tisk utredning.

Kontentan av undersöknings- resultatet kan sägas vara: 97 procent av de döva och 76 procent av de gravt hörselskadade och ungefär hälften av de lätt hörsel- skadade anser att textsättning av svenska TV-program är nödvän- dig för förståelsen.

Att de hörselskadade behöver texten som komplement till bilden är ingen nyhet; samma slutsats har även tidigare, liknande under- sökningar kommit till. Men om- fattningen av den nu aktuella en- kåten — och dess strikt veten- skapliga genomförande — ger onekligen extra tyngd åt de hörsel- skadades ofta upprejade krav på bättre TV-service — samtidigt som undersökningen klart under- stryker de hörselskadades starka behov av TV som informations- källa och som möjlighet att bryta isoleringen.

## Handikappvänlig skola

LO bygger just nu en ny skola Hasseludden på Värmdön. I *Fack- föreningsrörelsen* 6/73 omtalas att att den skall stå invigningsklar i augusti 1974 med 160 enkelrum och sju föreläsningssalar. Det bästa med planeringen är detta:

Hasseludden blir handikappvän- ligt. Man har tillgodosett kraven från rörelsehindrade. Det finns tex inga trösklar, och mellan de olika våningsplanen finns hissar. En del av enkelrummen är utrus- tade speciellt med tanke på handi- kappade. Vid huvudentrén finns också garage för handikappade.

Eftersom hela skolan består av en byggnad, kan också en rörelse- hindrad nå alla lokaler på egen hand.